

УДК 330.342.146

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ НА ОСНОВІ АКТИВІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

МИХАЙЛО ІВАНОВ,*кандидат технічних наук, доцент кафедри "Економіка підприємств"**Донбаської національної академії будівництва і архітектури, м. Макіївка*

У статті обґрунтоване поняття "інноваційно-інвестиційна діяльність у регіональній економічній системі" та визначені напрями підвищення ефективності функціонування регіональних економічних систем на основі активізації інноваційно-інвестиційної діяльності в регіонах.

Ключові слова: інвестиційна діяльність, інноваційна діяльність, інноваційно-інвестиційна діяльність, регіональна економічна система.

Постановка проблеми. Проблеми активізації інвестиційної політики на всіх рівнях є особливо актуальними для проведення економічних реформ в Україні в сучасних умовах. При цьому одним із найважливіших напрямів залучення інвестицій вважається розвиток інноваційної сфери [1]. Таким чином, у контексті проведення економічних реформ в Україні актуальними є проблеми активізації інвестиційно-інноваційної діяльності як на рівні підприємств й організацій, так і на національному та регіональному рівнях.

Аналіз досліджень і публікацій із проблеми. Вирішенню проблем активізації інвестиційної діяльності на національному рівні присвячені наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених-економістів І. А. Бланка, М. Г. Чумаченка, В. Г. Федоренка, Л. М. Борщ, Н. В. Ігошиної, Д. Львова та ін. [2]. Проблеми активізації інвестиційної діяльності на регіональному рівні ґрунтовно досліджені в працях В. М. Василенка, М. І. Долішнього, Ю. В. Орловської, В. П. Письмак, В. А. Онищенко, Я. В. Хоменко та ін. [3, 4]. Необхідність інноваційної стратегії українських реформ визначена в працях А. С. Гальчинського, В. М. Гейця, В. В. Онікієнко, З. С. Варналія та ін. [5, 6]. Проблеми активізації інноваційної діяльності на регіональному рівні отримали свої рішення в наукових працях Д. М. Стеценка, В. М. Амітана та ін. [8, 9]. Комплексні дослідження взаємозалежних інноваційної та інвестиційної діяльності у наукових працях В. Г. Федоренка призвели до розгляду інвестиційно-інноваційних процесів та інноваційних інвестицій [10]. Проблеми управління інноваційно-інвестиційною діяльністю підприємства досліджені в роботі В. Р. Жукова [11]. На регіональному рівні проблеми інноваційно-інвестиційного спрямування регіонального розвитку були визначені М. І. Долішнім [4]. Інноваційно-інвестиційна політика регіонального розвитку досліджена Д. М. Стеценком [8].

Метою статті є дослідження підвищення ефективності функціонування регіональних економічних систем на основі активізації їх інноваційно-інвестиційної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Для досягнення поставленої мети розглянемо спочатку становлення загального поняття "інноваційно-інвестиційна діяльність", використовуючи методичний підхід, розроблений В. Г. Федоренком [10]. На основі понять "інвестиція", "інвестиційна діяльність" та інші, а також функціонально-елементний склад інвестицій було обґрунтоване поняття "інноваційні інвестиції" та "інтелектуальні інвестиції". Інноваційні інвестиції - це вкладення в нововведення. В умовах стабільної економіки, як указує дослідник, усі інвестиції мають бути одночасно інноваціями. Під час кризи можливі інвестиції в підтримку існуючих технічно відсталих виробничих фондів. При цьому інноваційна форма переважно складається з інтелектуальних інвестицій, які представляють вкладення в об'єкти інтелектуальної власності й впливають з авторського права, винахідницького права, прав на промислові зразки й корисні моделі. Інноваційні інвестиції в нематеріальні активи здійснюються у двох основних формах: по-перше, шляхом придбання готової науково-технічної продукції та інших прав (патентів на наукові відкриття, винаходи, промислові та товарні знаки тощо), по-друге, шляхом розробки нової науково-технічної продукції (як на самому підприємстві, так і на його замовлення науково-дослідними й конструкторськими організаціями, інжиніринговими, інноваційними та ін. фірмами).

З одного боку, "інноваційні інвестиції" є складовою частиною інвестиційної діяльності, яка виступає стрижнем усього процесу розширеного відтворення й дає можливість швидкої ліквідації багатьох диспропорцій у розвитку господарства країни, перш за все, інноваційної відсталості порівняно з розвинутими країнами світу. З іншого, поняття "інноваційні інвестиції" найтіснішим чином пов'язане з поняттями "інновації", "інноваційна діяльність", "інноваційний процес", "інноваційна сфера" тощо. В умовах ринкової економіки основними складовими інноваційної діяльності є нововведення й інвестиції. Оскільки інноваційний процес є досить тривалим, в інноваційній сфері вирішальну роль відіграють довгострокові та середньострокові інвестиції. Активізація інноваційної діяльності на підприємствах в умовах ринкової економіки пов'язана, насамперед, із пошуками джерел і прийнятних форм інвестування, що необхідно для забезпечення ефективності інноваційного процесу. Провідні промислово розвинені держави широко

розробляють і реалізують інноваційні програми в пріоритетних напрямках науки й технологій. Усе це перетворює інноваційний процес на головний фактор економічного зростання найбільш розвинених держав.

У роботі В. Р. Жукова [11] використовується поняття "інноваційно-інвестиційна діяльність підприємства", яка визначається як єдність інноваційного процесу з процесами організаційно-економічного та соціокультурного забезпечення, що дозволяє при створенні систем управління для різних видів інновацій урахувати сформовані граничні поєднання окремих стратегій підприємства. При цьому розглядається узагальнена схема інноваційно-інвестиційного процесу на підприємстві з урахуванням закономірностей життєвих циклів нововведень, а також процесів організаційно-економічного забезпечення інноваційно-інвестиційного процесу з урахуванням закономірностей функціонування фінансових ринків у всьому різноманітті джерел фінансування й фінансових інструментів залежно від необхідних інвестицій. Одночасно інноваційно-інвестиційна діяльність (ІІД) підприємства відбувається в умовах невизначеності й ризику, зокрема діють фактори невизначеності та ризику стратегій підприємства, видів інновацій, видів інвестицій, джерел та інструментів фінансування за фазами створення та експлуатації об'єкта інвестування відповідно. Цей методичний підхід дозволив автору розробити модель формування системи управління ІІД на підприємстві, заснованої на принципі необхідної різноманітності [Там само]. При цьому під системою управління розуміється послідовність і методи вирішення завдань управління ІІД на підприємстві. Для вирішення цього комплексу завдань інноваційно-інвестиційний процес на підприємстві умовно розділений на чотири основні фази.

Перша фаза "*Розрахунково-аналітична робота*" враховує розрахунково-аналітичні задачі, які вирішуються на таких стадіях: усвідомлення потреб і можливостей змін, пошуку відповідних нововведень для здійснення інновацій, обґрунтування інноваційно-інвестиційного проекту, моніторингу створення об'єктів інвестування, а також моніторингу функціонування інноваційного продукту та випуску інноваційної продукції. Друга фаза "*Рух фінансів*" включає організаційно-розпорядчі дії щодо забезпечення руху фінансових коштів і власне самі інвестиції та фінансові потоки. Третя фаза "*Створення об'єкта інвестування*" враховує інформаційні та матеріальні процеси, у результаті яких відбуваються кількісні, якісні й структурні перетворення відповідно до цілей конкретних інноваційно-інвестиційних проектів. Четверта фаза "*Експлуатація об'єкта інвестування*" включає основні, допоміжні й обслуговуючі процеси, характерні для об'єкта інвестування (інноваційного продукту) або для виробництва інноваційної продукції. Система управління ІІД на підприємстві включає в себе шість функціональних блоків, а саме: інформацію, реалізацію, контроль, складання бюджетів, розробку програм, планування.

У роботі [12] проаналізовано сучасні підходи до визначення поняття "інвестиційна діяльність" та "інноваційна діяльність", і вже в самій назві роботи декларується, що інвестиційно-інноваційна діяльність є чинником регіонального розвитку. Разом із тим, у визначенні цього поняття не відображено дії регіональних чинників розвитку. В іншій науковій праці, виданій за редакцією М. І. Долішнього, при розгляді організаційно-економічного механізму регулювання регіонального розвитку виділяється його інноваційно-інвестиційне спрямування [5, с. 54]. Отже, на макро- та мезорів-

нях управління інноваційними та інвестиційними процесами необхідні агреговані характеристики вищезазначених процесів, тобто узагальнююча оцінка з інноваційно-інвестиційної діяльності як на регіональному, так і загальнодержавному рівнях.

Д. М. Стеченко в роботі [8] також зазначає, що в Україні формується інноваційно-інвестиційна політика регіонального розвитку, яка відповідає умовам ринкової економіки й усе більше стає політикою самих регіонів, а не лише центру. При цьому на регіональному рівні важливе значення має закріплення фінансової бази інноваційно-інвестиційної діяльності у вигляді довгострокових стабільних нормативів. Активізацію ІІД на рівні регіонів може забезпечити диференціація ставок місцевих податків, а також центральних і регулюючих податків у тій частині, яка спрямовується до регіональних бюджетів. Однак визначення ІІД на регіональному рівні в цій науковій праці не представлено.

У монографії [3] за редакцією В. М. Василенко вказується, що системний характер використання елементів продуктивних сил є визначальним моментом формування регіональних економічних систем, які можуть бути представлені як у широкому, так і у вузькому розумінні. У широкому сенсі слова під регіональними економічними системами слід розуміти деяку сукупність різних елементів продуктивних сил, прямо або побічно взаємодіючих у сфері суспільного виробництва, географічно розташованих у межах певної (досить великої) території (простору) і пов'язаних між собою господарськими, технологічними, інформаційними та іншими зв'язками [Там само]. У вузькому сенсі слова під регіональними економічними системами необхідно розуміти певне цілісне утворення, що використовує окремі фактори виробництва, яке також може бути охарактеризоване тісним взаємопов'язаним функціонуванням у межах окремої (досить обмеженої) території (простору). При цьому цілісність виступає підставою стійкості системи, збереження синергетичних властивостей і потенціалів, що входять до складу її елементів. Одночасно до складу регіону як системи входять елементи продуктивних сил, що мають повний цикл відтворення, а також певний потенціал. Узагальнюючим або інтегральним потенціалом регіону як системи виступає його відтворювальний потенціал, який розглядається як сукупність ресурсних підсистем: господарської, екологічної та соціальної, - які відповідають територіальним відтворювальним циклам різного рівня й забезпечують реалізацію головної мети регіонального розвитку - підвищення рівня життя населення. Слід сказати, що господарська підсистема регіону вимірюється економічним потенціалом, який, у свою чергу, визначається кількістю і якістю економічних ресурсів, якими виступають елементи продуктивних сил, а саме: людські ресурси, матеріальні ресурси, природні ресурси, науково-технічні ресурси, організаційні ресурси та інформаційні ресурси. При цьому кожен із названих видів ресурсів розглядається як окрема підсистема регіональної економічної системи.

З позицій розглянутого методологічного підходу інвестиційну діяльність у регіональній економічній системі можна розглядати як частину загального процесу управління ефективністю виробничої діяльності. Це пов'язано з тим, що, по-перше, ефективність суспільного виробництва є свідченням досягнення максимальних результатів при мінімальних витратах виробництва, а по-друге, інвестиційна діяльність сама по собі має бути ефективною, коли в її результаті з'являється певний приріст прибутку або зниження собівартості. Вирішальною умовою для досягнення високої ефективності в ре-

гіональній економічній системі стає розробка та реалізація принципів регіональної промислової (інвестиційної) політики. Стрижнем цієї політики повинна бути діяльність, спрямована на формування певних переваг окремого регіону у сфері інвестиційної привабливості. При цьому підвищення ефективності інвестиційних процесів у регіоні можна забезпечити за рахунок узгодження заходів щодо формування та реалізації промислової (інвестиційної) політики в регіоні, розробки та реалізації стратегії інвестиційної привабливості регіону, розробки та реалізації особливостей активізації інвестиційних процесів у регіоні. Необхідно відзначити, що при такому підході інвестиційна діяльність може бути представлена як системний процес, спрямований на забезпечення взаємодії між наявними ресурсами виробництва та інвестиціями, між стратегічними й тактичними цілями розвитку регіону. Одночасно регіональна промислова (інвестиційна) політика може бути представлена як сукупність заходів, спрямованих на поліпшення конкурентного середовища (підвищення інвестиційної привабливості та зменшення інвестиційного ризику) у регіоні, покладана максимізувати ефективність суспільного виробництва. При цьому реалізація інвестиційної політики в регіоні передбачає формування оптимальної структури регіонального господарського комплексу, тому що розміщення інвестиційних ресурсів з метою підвищення їх ефективності проводиться на таких об'єктах виробництва, які здатні забезпечити певний прорив у підвищенні технічного рівня виробництва та використання передових методів і форм організації виробництва й праці.

У сучасних умовах глобалізованих інноваційно-інвестиційних процесів розвинені країни світу завдяки інноваційній активності забезпечують постійне розширення можливостей господарської діяльності й соціально-економічний розвиток своїх держав. Сучасна роль і місце України у світових інноваційних процесах, на думку авторів роботи [6], поки ще не адекватна існуючому в країні інтелектуальному потенціалу. Подальша консервація негативної ситуації в інноваційній сфері стає небезпечною з точки зору втрати нашою країною перспектив зростання національної конкурентоспроможності на світових ринках наукоємної продукції, відставання від провідних світових держав при переході на технології постіндустріальних укладів.

У зв'язку із цим, при розгляді інвестиційної діяльності та інвестиційної політики у вищезгаданих регіональних економічних системах необхідно одночасно враховувати інноваційну діяльність та інноваційну політику в регіоні. При цьому при формуванні оптимальної структури регіонального господарського комплексу з позицій економічної ефективності слід одночасно розглядати розміщення інвестиційних ресурсів у передовій інноваційній технології на виробництві з метою інноваційного прориву регіону. При цьому ІНІД є основою формування сучасної промислової (інноваційно-інвестиційної) політики в регіоні, а також базою для розробки та реалізації стратегії інноваційно-інвестиційної привабливості регіону та напрямів активізації інноваційно-інвестиційних процесів у регіональних економічних системах. Одночасно ІНІД на рівні регіону відображає наявність комплексу інноваційних та інвестиційних ресурсів і, як указується в роботі [13], формування інноваційно-інвестиційного потенціалу регіону.

Аналіз викладених у літературі тенденцій і напрямів розвитку інноваційно-інвестиційного процесу дає підстави для такого визначення: інноваційно-інвестиційна діяльність у регіональній економічній системі - це системний процес, що відображає комплексне за-

безпечення взаємодії між виробництвом, інноваціями та інвестиціями на рівні регіону за рахунок інтеграції зв'язків як "знизу", від підприємств, так і "зверху", від центру, з метою досягнення соціально-економічного ефекту розвитку регіону.

Далі визначимо методичні підходи до розробки й реалізації стратегій інноваційно-інвестиційної привабливості, шляхів активізації інноваційно-інвестиційної діяльності та підвищення на цій основі ефективності функціонування регіональної економічної системи.

Активізація інноваційно-інвестиційної діяльності в регіональній економічній системі визначається інтенсивністю протікання інноваційно-інвестиційного процесу в регіоні, який характеризується, у першу чергу, інтенсивністю реалізації інноваційно-інвестиційних проектів підприємств й організацій, а саме: обсягами інвестицій в інновації, періодом створення інноваційних товарів або послуг, кількістю інноваційних товарів і послуг, їх якістю тощо. Створення інноваційної моделі розвитку регіональної економічної системи націлене на максимальне підвищення економічної ефективності її функціонування за рахунок реалізації відповідної інноваційно-інвестиційної (промислової) політики в регіоні, яка повинна бути зорієнтована на створення не тільки інноваційних товарів і послуг в існуючих галузях економіки регіону, але й на формування нових для певного регіону галузей (видів економічної діяльності) регіональної економіки.

Підвищення ефективності функціонування регіональних економічних систем на основі активізації інноваційно-інвестиційної діяльності передбачає цю активізацію насамперед у виробничих і соціальних підсистемах. У виробничій підсистемі вищезазначена активізація стосується в першу чергу галузей основного виробництва й обслуговуючих галузей виробничої інфраструктури. Як показує досвід розвинених країн світу, для активізації інноваційно-інвестиційної діяльності в регіонах вирішальну роль відіграє створення регіональної, інноваційно-інвестиційної інфраструктури. Ця інфраструктура повинна взаємодіяти і з виробничою підсистемою, і з соціальною підсистемою регіональної економічної системи. Інноваційно-інвестиційна інфраструктура дозволяє інтегрувати на рівні регіону всі необхідні й достатні елементи та ресурси регіонального, інноваційно-інвестиційного процесу "наука - освіта - органи влади - бізнес (виробництво) - територіальна громада", а також "знання - інформація - інновації - інвестиції - право - громадська діяльність - результат". Базовими організаційними елементами вищезазначеної інфраструктури виступають технологічні й наукові парки, інноваційні центри, інноваційні бізнес-інкубатори, венчурні фонди, центри трансферу технологій та інші інноваційні структури; малі новостворені, інноваційні підприємства; науково-дослідні інститути та вищі навчальні заклади; органи регіонального управління й місцевого самоврядування; інноваційно-орієнтовані підприємства, бізнес-структури, банки, інвестиційні фонди та компанії тощо; регіональний, громадський, інноваційний рух та ін.

Побудова регіональної інноваційно-інвестиційної інфраструктури потребує тісної взаємодії як із центральними органами державного управління, так і з підприємствами та організаціями. Одночасно для створення цієї інфраструктури необхідні інновації, інвестиції, фінансові, кадрові та інші ресурси. Для цього, у першу чергу, потрібна самоорганізація всіх інноваційно-орієнтованих суб'єктів регіонального розвитку, що є нагальним завданням сучасної соціально-економічної ситуації в регіонах України. Таким чином, у сучас-

них умовах глобалізації інноваційних процесів генеральною стратегією регіонального розвитку України є підвищення ефективності функціонування регіональних економічних систем на основі активізації інноваційно-інвестиційної діяльності.

Висновки

Особливо актуальними для проведення економічних реформ у регіонах України в сучасних умовах виступають проблеми залучення інвестицій за рахунок розвитку інноваційної сфери. Аналіз наукової літератури за темою інноваційно-інвестиційної діяльності підприємств, регіонів, країн дозволив визначити, що в умовах стабільної економіки всі інвестиції повинні бути одночасно інноваціями. В умовах ринкової економіки основними складовими інноваційної діяльності є нововведення й інвестиції. Оскільки інноваційний процес є досить тривалим, в інноваційній сфері вирішальну роль відіграють довгострокові та середньострокові інвестиції. При формуванні оптимальної структури регіонального господарського комплексу з позицій економічної ефективності слід одночасно розглядати розміщення інвестиційних ресурсів в передові інноваційні технології на виробництві з метою інноваційного прориву регіону. Тобто доцільно комплексно застосовувати інноваційно-інвестиційну діяльність (ІНІД) у регіональних економічних системах. Підвищення ефективності функціонування регіональних економічних систем на основі активізації інноваційно-інвестиційної діяльності передбачає цю активізацію насамперед у виробничих і соціальних підсистемах.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Геєць В. М. Інноваційні перспективи України / В. М. Геєць, В. П. Семиноженко. - Харків : Константа, 2006. - 272 с.
2. Бланк И. А. Инвестиционный менеджмент / И. А. Бланк. - К. : ИТЕМ Лтд, 1995. - 448 с.
3. Василенко В. Н. Конкурентоспособность регионов: исто-

ки, оценки и перспективы : [монография] / В. Н. Василенко, О. Ю. Агафоненко, В. Е. Будяков ; НАН Украины. Ин-т экономика-правовых исследований. - Донецк : ООО "Юго-Восток, Лтд", 2009. - 363 с.

4. Регіональна політика та механізми її реалізації / [за ред. М. І. Долішнього]. - К. : Наукова думка, 2003. - 503 с.
5. Інноваційна стратегія українських реформ / [Гальчинський А. С., Геєць В. М., Кінах А. К., Семиноженко В. П.]. - К. : Знання України, 2002. - 336 с.
6. Онікієнко В. В. Розвиток національної інноваційної системи на етапі становлення в Україні постіндустріального суспільства / В. В. Онікієнко, Л. М. Ємельяненко. - К. : Рада з вивчення продуктивних сил України НАН України, 2008. - 65 с.
7. Концептуальні засади науково-технічного розвитку регіону / [ред. кол.: О. І. Амоша, А. М. Близнюк, М. Г. Чумаченко, В. П. Шевченко, В. Ф. Янукович] ; НАН України. Ін-т економіки промисловості. - Донецьк, 2002. - 172 с.
8. Стеченко Д. М. Інноваційні форми регіонального розвитку / Д. М. Стеченко. - К. : Вища школа, 2002. - 253 с.
9. Амитан В. Н. Инновационное развитие Донецкого региона: состояние и перспективы / В. Н. Амитан, Ю. Н. Киклевич, Д. Е. Филатов ; НАН Украины. ИЭПИ. - Донецк : ООО "Юго-Восток, Лтд", 2002. - 182 с.
10. Основи інвестиційно-інноваційної діяльності / [за наук. ред. В. Г. Федоренко]. - К. : Алеута, 2004. - 431 с.
11. Жуков В. Р. Управление инновационно-инвестиционной деятельностью предприятия / В. Р. Жуков. - Донецк : Норд-Пресс, 2006. - 147 с.
12. Вербицька Ю. М. Інвестиційно-інноваційна діяльність як чинник регіонального розвитку / Ю. М. Вербицька // Фінансово-економічні механізми інноваційно-інвестиційного розвитку України : [колектив. наук. монографія] / О. А. Кириченко, С. А. Єрохін та ін. - К. : Національна академія управління, 2008. - 252 с.
13. Дуленко А. П. Инновационному процессу - новое экономическое мышление / А. П. Дуленко, П. Т. Бубенко, А. П. Кашпур // Соціально-економічний розвиток регіонів України : проблеми науки та практики [монографія]. - Харків : ВД "ІНЖЕК", 2007. - 128 с.

© М. Іванов

УДК 332.8 : 64.011.4 : 338.46

УПРАВЛІННЯ МІСТООБСЛУГОВУЮЧОЮ СФЕРОЮ

ВІКТОРІЯ КАВИРШИНА,

кандидат економічних наук, старший науковий співробітник

Інституту економіко-правових досліджень НАН України, м. Донецьк

Стаття присвячена дослідженню проблем формування в ринкових умовах ефективного управління підприємствами ЖКГ. Для досягнення цієї мети автор пропонує застосовувати методи самоорганізації, державно-приватного партнерства і контролінгу.

Ключові слова: місто, органи місцевого самоврядування, містообслуговуюча сфера, комунальні послуги, управління.

Постановка проблеми і стан її дослідження.

Багато проблем функціонування містообслуговуючої сфери обумовлено недоліками управління нею. Непослідовність в ухваленні рішень, неузгодженість дій на різних управлінських рівнях дестабілізують процеси надання місту житлово-комунальних послуг. До проблем, викликаних інерціальним впливом системи уп-

равління ЖКГ, що існувала раніше, таких як асинхронність функціонування об'єктів комунальної сфери і недостатність уваги органів місцевого самоврядування до якісних параметрів послуг, на сучасному етапі соціально-економічного розвитку додалися нюанси переходу до ринкових відносин, а саме: недостатня прив'язка комунальних тарифів до цін на енерге-